

РЕЦЕНЗИЯ

От **професор, доктор на филологическите науки Албена Л. Георгиева-Ангелова**, Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей – БАН, професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата (фолклористика)

Върху научните трудове за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност *професор* в професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата (фолклористика) за нуждите на Нов български университет с **кандидат доц. д-р Пламен Бочков**

I. Изследователска дейност и резултати

Монографичният труд, с който доц. д-р Пламен Бочков участва в конкурса за *професор*, е „Веда Словена – 140 години по-късно” (НБУ, 2015, 314 с.). Той е посветен на един периодично пораждащ разгорещени спорове епизод от историята на българската фолклористика, епизод, показателен едновременно за развитието на науката и на нашето обществено самосъзнание. След като проследява историята на публикуването на двата тома „Веда Словена” и на дискусиите около тях още след Освобождението и през различни последващи периоди до наши дни, Пламен Бочков обръща внимание на един показателен факт: че тази книга е „непрочетена истински” (с. 10), че разискванията около нея не се водят по същество и не се обсъждат включените в нея текстове, нито реалните обстоятелства при тяхното записване. Тъкмо тази празнина запълва авторът със своите конкретни анализи, както на самите песни, така и на кореспонденцията между издателя Стефан Веркович и записвача Иван Голганов, предлагайки нов възможен прочит. Като представя сюжетите и мотивите на песните в първия том, Бочков стига до извода, че те съдържат фолклорния разказ за митологизираната историческа съдба на една общност, която се бори за отстояване на своята специфика и идентичност, и че зад тях се крие „древен инициационен обреден модел” (с. 136). Вглеждането в песните от втория том води до някои паралели с келтската, а не с най-често предполагаемата за изданието индийска митология, както и до наблюдението за ясен космогоничен разказ за преход в природен и в социален план, което ще рече преход на сезоните в календарния цикъл и приобщаване на следващото младо

поколение към живота и ценностите на общността. Разкрита е символната същност на света във „Веда Словена“, като са посочени основните полета (пространствени, времеви, вещни и др.) и тяхната взаимна обвързаност и „закодираност“ в конкретен културен контекст.

Специално внимание Пламен Бочков отделя на прочита на „Веда Словена“ в контекста на българския фолклорен епос, характеризирани като „класически“ със съхранени следи от архаичния. Припомнен е начинът на съществуване на епоса, който се състои от песни, изпълнявани напевно речитативно и със съпровод на струнен инструмент (гусла). Прегледът на темите и сюжетите в епоса, очертаването на мястото на *инцеста* (между брат и сестра) и на *юнашката трапеза* в него, както и на тъждествеността между тялото на героя и колективното тяло на общността като основополагаща епическа идеология, води автора до извода, че в първия том на „Веда Словена“ се откриват тъкмо характеристиките, присъщи на българската фолклорна епическа традиция. Ако има специфика, тя е в образа на юнака свирач и юнака певец, който с музиката си въздейства магически върху природата и свръхестествените същества. Това умение обаче не само се открива, но е и задължително за юнаци в други епически традиции, най-ярък пример от които е финският герой Вяйнамейнен.

Проучването на историческата съдба на населението в района, от който са записани песните, показва, че там „около 1660 г. има почти завършен процес на ислямизиране“ (с. 259), като „няма данни ислямизирането на точно тези селища да е ставало насилствено“ (с. 260). От друга страна по тези места е имало значителни и специфични преселения – след славяните още по времето на Византия тук идват малоазийски турци (юруци); също преселници от различни краища на България, от Албания и Македония; „големи групи саксонски рудари“ (с. 249), както и евреи и власи (македонски власи, аромъни или аромънци). Тези преселения дават отражение върху езика и фолклора на помаците от този край, като според автора съхраняването на спецификата и различието е съзнателно търсено и поддържано от общността. Към това се добавя твърде затвореният начин на живот, който съхранява за дълго песенната традиция, както и някои по-архаични черти в нея. Такива черти показва образът на юдите, които освен демонични обитатели на природния свят и любители на музиката и танца, което е обичайно за българския фолклор, във „Веда Словена“

са представени още като демиурзи и културни герои, като посветители и лечители.

Високо оценявам смелостта и усилието на Пламен Бочков да се впусне в детайлно и по същество проучване на двата сборника и на присъствието им в нашата наука, защото това е повод за саморефлексия на науката и за осмисляне на изминатия път. Но то е и сериозна крачка за изясняване на загадките около „Веда Словена”, то е търсене на убедителни аргументи и отговори на съществуващите въпроси, както и поставяне на нови проблеми и насоки за следващи изследвания. Значителен принос е изводът за обвързаността на записаните текстове със сложната историческа съдба на една общност, в която са се преплели предхристиянската основа на българската култура с религиозната митология на исляма и която в своята колективна памет за произхода си търси обяснителна схема за различието и опора за своята специфика и идентичност.

Пламен Бочков показва постоянство при разработването на проблеми, свързани с епическата традиция. Книгата „Непознатият юнак” представя „принципното единство на героя и неговия противник в българския епос от гледна точка на ценностната йерархия на културата, в която той функционира” (с. 7). Последващи статии разработват мотивите за инцеста между брат и сестра и юнашкия пир, които са повтарящи се в епоса на редица народи. Очертан е също така образът на Крали Марко като *граничен* – едновременно „свой“ и „чужд“, между живота и смъртта, между света на живите и света на мъртвите предци, между хората и свръхестествените сили. Авторът има оригинален подход и добро познаване на текстовете, като аргументирано поддържа тезата за старинния характер на българския юнашки епос и разгръща своята концепция за неговото минало и съвременно състояние.

Важно направление в изследователската работа на Пламен Бочков са публикациите му, свързани с водените от него лекционни курсове по антропология, основно в НБУ, но също в Пловдивския университет и в Югозападния университет в Благоевград. В тях се разискват значими проблеми на съвременната наука, като *авторerefлексията* на учения при общуването му с изучаваните от него събеседници и общности; отношението на различните човешки общества към околната среда и *екологичния* баланс, поддържан от тях с природата; както и отношението между *пол* и социални роли в културата:

полът като културно конструиран и социално обусловен. Начин да се осмисли пътят на науката и насоките на развитието ѝ след промените от 1989 г. е прегледът, който авторът прави в статията „Антропология и етнология в България: в търсене на нова парадигма“. А статията „Фолклор и образование“ разисква един проблем, който не само не губи своята актуалност, но дори е наболял за съвременността от гледна точка на напредналото развитие на фолклористиката от една страна и изоставащия начин на преподаване и възприемане на фолклора в училище от друга.

Съществени са резултатите от участието на Пламен Бочков в научноизследователски проекти, разнопосочни както по тематика, така и по области на теренна работа. Статията „Родината в дискурса на сравнението. Българските турци изселници в Измир“ се центрира върху културни образи, породени от едно травматично историческо събитие от близкото минало на България – т. нар. „Голяма екскурзия“ на българските турци, преселили се в Турция. От друга страна топонимичните предания са обект на теренна работа и изследователски наблюдения в доста отдалечените за мащабите на страната ни райони на Североизточна България и на Гоцеделчевско. Статията „Фейсбук – всичко за продан“ пък издава отчетливо заявен интерес към набиране на материали от едно сравнително ново поле за фолклористиката – интернет и създаваните в него социални мрежи.

Естествена съпътстваща активност на доц. Бочков при преподаването му във висши учебни заведения са публикуваните от него учебници. „Увод във фолклорната култура“ (Пловдив, 2002) представя курса „Български фолклор“, четен от автора в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ между 1996 и 2004 г. и очертава разбирането на фолклора като културна система. „Ние“ и „другите“. Студии по етнология”, издание на НБУ от 2009 г. въвежда в темите за представянето на времето и пространството в традиционната култура на българите, за отразените в нея идеи за мъжкото и женското, за отделни етноконфесионални групи и локални общности и др. Написаният в съавторство с Теодор Леков и под печат в НБУ учебник „Митология и религия”, в който Пламен Бочков е автор съответно на частта за митологията, има за цел да запознае студентите, независимо от по-тясната им специалност, с най-важните понятия и категории в областта на митотворчеството и религията. Той разширява познанията по история на културата и очертава спецификата на

религиозните феномени, като прави опит да изясни и доближи древните достижения на човечеството до живота на съвременните млади хора.

Научноизследователската работа на Пламен Бочков е богата и разностранна, с оригинални разработки и използване на обширен теренен материал, включително лично издирен и документиран. Публикациите му редовно са цитирани и използвани за отправна точка или за обосноваване на авторови твърдения от наши и чужди учени в авторитетни списания и научни трудове. Това е показателно както за тяхната стойност и обосновааност, така и за необходимостта и ползата от тях в развитието на научната мисъл и практика.

II. Учебна и преподавателска дейност

Внушителна е също така преподавателската дейност на доц. Бочков. Той е работил по над 20 курса в различни програми: бакалавърски програми „Хуманитаристика“, „Социология и социална антропология“, „Антропология“, майнър „Българска етнология“, магистърска програма „Социална и културна антропология“, магистърска програма „Културен туризъм“ и др. Водените от него курсове са разнообразни и са свързани с компетенциите му по етнология, фолклористика и антропология, като засягат актуални за съвременната наука проблеми: устна история и колективна памет; общности и изграждане на културна идентичност; рефлексивна антропология; етнология и фолклористика на българите; мит и ритуал и символни културни форми; отношение между биологично и културно изграждане на човека в обществото; етнически и религиозни общности в България; пол и социални роли; културни специфики на Балканите; туризъм и култура и др. Тези курсове обвързват минали традиции със съвременността и развитието на обществото в локален и глобален план, като разширяват и задълбочават както общата културна информираност на студентите, така и техните знания и наблюдения в конкретни области. За това допринасят и водените от доц. Бочков извънаудиторни занятия и стажове, които затвърждават усвоените теории и научни и социални умения. За ползата и приложимостта на провежданото от него обучение говори и оценката над 4.00, получена от преведените със студентите анкети. В периода между 2003 и 2013 г. той е бил ръководител на 7 дипломанти – 6 бакалаври и 1 магистър, а след хабилитацията си е ръководил 4 докторанта, трима от които успешно са

защитили своите докторски дисертации, а четвъртата е отчислена с право на защита.

III. Административна и обществена дейност

Значителна е и организационната дейност на Пламен Бочков: той е съучредител на департамент „Антропология“ през 1992 г., бил е организатор и водещ на над 10 общоуниверситетски конференции и е имал доклади в голямата част от тях. Участва в 7 постоянни комисии към Настоятелството и Академичния съвет на НБУ, както и в 4 проекта за стратегическо развитие на същия университет. Успешно, с умение и вещина е заемал ръководни административни длъжности: ръководител на департамент „Антропология“ (1999–2002); декан на Факултет за базово образование (2002–2006); заместник-ректор по учебната дейност; заместник-ректор по качеството и акредитацията (2006–2012); а от 2012 г. до настоящия момент – Ректор на НБУ.

Като обобщение ще посоча, че доц. д-р Пламен Бочков е активен и последователен учен, градивен колега, добър организатор и умел администратор. Неговите изследователски интереси обхващат широк диапазон от проблеми и терени, като проследяват редица явления от развитието на фолклорната традиция от миналото до наши дни; вглеждат се във важни и емблематични моменти от историята на науката, както е в монографията му за двата тома на „Веда Словена“; анализират културата и идентичността на локални, етнически и конфесионални общности, както и социално конструирани роли на пола; занимават се с актуалните за съвременността възможности за употребата на културата в областта на туризма и редица други. Неговата преподавателска дейност и административна ангажираност значително са допринесли за развитието и положителния обществен имидж на ръководените от него звена, а в последните години и на Нов български университет като цяло. Всичко изброено ми дава основание убедено да препоръчам доц. д-р Пламен Бочков да бъде избран за академичната длъжност *професор* в професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата (фолклористика) за нуждите на Нов български университет.

17.11.2015 г.

Подпис: